

Egedy Gergely

Roger Scruton az Európai Unióról

Nagy-Britanniának az európai kontinens integrációjához fűződő viszonya gyakorlatilag e folyamat kezdete óta felettébb ambivalens, a konzervatív kormányzatok alatt pedig kifejezetten súlyos feszültségek terhelték ezt a kapcsolatot. Egy újabb fordulóponttal ér fel David Cameron miniszterelnök 2013. januári bejelentése arról, hogy ha pártja megnyeri a választást 2015-ben, akkor a következő ciklus első felében népszavazást írnak ki a brit tagság fenntartásáról. Vajon milyen szempontok táplálják a brit konzervatívok markáns „euroszepticismusát”?

Az alábbi tanulmány nem tűzi maga elé azt a célt, hogy e kérdésre mindenre kiterjedő komplex választ adjon. Arra tesz kísérletet, hogy szisztematikusan összefoglalja és bemutassa azt az elméleti alapvetést, amely talán a leginkább konzekvens módon, és kétségtelenül filozófiai megalapozottsággal érvel az Európai Unió projektje ellen a brit konzervatívok nézőpontjából. A több elemző által „*tradicionalista konzervatívnak*” minősített Roger Scruton hazánkban sem ismeretlen munkásságára gondolunk: a neves kortárs filozófus írásainak egyik központi témája az Európai Unió bírálata és a nemzetállam védelme.¹ Érveivel - függetlenül attól, hogy ki hogyan vélekedik róluk - érdemes megismerkedni, már csak azért is, mert ezek - természetesen lényegesen kevésbé átgondolt formában – megtalálhatók a brit konzervatívok nagy többségének a gondolkodásában is.

A nemzet értéke és haszna

Az európai integráció jelenlegi formája Scruton szerint téves eszmékre és téves helyzetértékelésre épül. A Budapesten viszonylag gyakran megforduló angol filozófus 2013 májusában a Magyar Tudományos Akadémián tartott előadásában úgy fogalmazott, hogy az európai integrációt valójában a második világháború vesztes nemzeteinek a vezetői találták ki, abból a feltevésükből kiindulva, hogy a nemzeti lét a felelős a két világháború kirobbantásáért.² Ez az „*alapító mítosz*” pedig rányomta a maga bélyegét az integráció egész folyamatára: „*egy-dimenzióssá*” tette. E fordulattal arra utalt Scruton, hogy a folyamat csak egyetlen irányban haladhatott, oly módon,

¹ Scruton munkásságának az értékeléséhez ld: GARNETT, Mark – HICKSON, Kevin: *Conservative Thinkers. The Key Contributors to the Political Thought of the Modern Conservative Party*, Manchester University Press, Manchester – New York, 2009. 113-115.

² SCRUTON, Roger: *The Need for Nations*, Hungarian Review, July 2013 (Vol. IV, No. 4), 11. (Scruton előadásának a szövegét a Hungarian Review egészben közölte.)

hogy központi hatalom mindennemű növekedése a nemzetállamok cselekvési lehetőségeinek a csökkenésével járt együtt. Ezt az előre meghatározott irányt azonban Európa népei szerint sohasem hagyták jóvá, a célokat „*meg nem választott bürokraták*” jelölték ki.

Scruton számára axióma – s ezt „*A konzervativizmus jelentése*” című híres művének harmadik kiadásában *expressis verbis* is kifejti – hogy Európa természetes állapota a nemzetállam, amely „*a hűség bonyolult gondolatának a leghatározottabb kifejeződése*”.³ De miért is értékes a nemzet a konzervatív gondolkodó szemében?

A kiindulópontja a következő. Ahhoz, hogy az ember autonóm módon cselekedhessen, szüksége van arra, hogy „*valami önmagánál nagyobb dologgal azonosítsa magát*”. A *Többszám első személy* című tanulmányában így fogalmaz: a politikai rend „*olyan közösség létezésének a függvénye, amely magát, mint „mi” azonosítja*.”⁴ A leghatékonyabb azonosulási keretet a nemzet biztosítja, mert a tagság modern formáját nyújtja a társadalmi tagság más történeti formáival szemben. Nem a nemzet ugyanis a tagság egyetlen elképzelhető formája, emlékeztet Scruton, ám az egyetlen olyan forma, amely már bizonyította, hogy képes fenntartani a törvények uralmát és elfogadni a „*másságot*”. A tagságnak két másik történelmi típusát is ismerjük, a törzsis és a hitbelit – s a nemzetet velük szembeállítva érthetjük meg igazán. A törzs és a vallás egyaránt irtózik a másságtól. A törzsek a rokonság fikciója révén határozzák meg magukat, s így a kívülállók „*nem nyernek egykönnyen bebocsátást a közösségbe, hiszen az, ami elválasztja őket a törzstől, nem más, mint jóvátehetetlen genetikai hiba*.”⁵ Scruton megközelítésében a törzsi közösséggel rokon a vallási közösség, amelyben a tagság immár nem vérrokonságot, hanem „*közös imádatot és engedelmességet*” feltételez. Azok, akik az én Istenemet imádják, társaimmá válnak, még ha idegenek is – fogalmazódik meg a tagság ez utóbbi változatának az álláspontja.

Hogyan határozza meg Scruton a nemzetet? A néppel szemben a nemzetet nem tekinti absztrakciónak: történelmileg adott realitás, amely „*a legitim rend ígéretét hordozza magában*”.⁶ A következő fontosabb alkotóelemeket emeli ki. A nemzet emberek olyan csoportja, akik egy bizonyos területen telepedtek meg, közös nyelvük, közös intézményeik és közös szokásaik vannak, közös a történelmi tudatuk, és „*úgy vélekednek magukról, hogy elkötelezték magukat mind a lakóhelyüknek, mind pedig az azt kormányzó jogi és politikai folyamatnak*”.⁷ Egy másik írásában azt is hangsúlyozza, hogy a nemzet „*sajátosan modern*

³ SCRUTON, Roger: *A konzervativizmus jelentése*, ford. SZABÓ Péter, Novissima Kiadó, Budapest, 2002. 229.

⁴ SCRUTON, Roger: *Többszám első személy*. IN: SUNLEY, Jonathan (szerk.): *Mi a konzervativizmus?*, ford. JÓNÁS Csaba, Osiris, Budapest, 1995. 129.

⁵ SCRUTON, Roger: *A nemzetek szükségességéről*, ford. PÁSZTOR Péter, IN: *A nemzetek szükségességéről*, Helikon, Budapest, 2005. 171.

⁶ SCRUTON, Roger: *Hogyan lehetünk nem-liberális, antiszocialista konzervatívok?* IN: *Mi a konzervativizmus?*, 124.

⁷ SCRUTON, Roger: *Conserving Nations*, IN: *A Political Philosophy*, Continuum, London, 2006. 10. („By a nation I mean a people settled in a certain territory, who share language, institutions, customs and a sense of history and who regard themselves as equally committed both to their place of residence and to the legal and political process that governs it”.)

közösségi forma”, melynek megjelenése szorosan összefügg az írott szó kultúrájával.⁸ Gyakran idézett és fontos megállapítása, hogy „*a nemzeteket a szülőföld, nem pedig a vérség vagy a vallás határozza meg*”.⁹ Ebből vezethető le az a meggyőződése, miszerint Európa kiemelkedő világtörténelmi szerepe azzal magyarázható, hogy népeinek „*elsődleges hűsége elvált a vallástól és a földhöz kapcsolódott.*” A nemzet kialakulása tehát Scruton megközelítésében szorosan összefügg a területi joghatósággal (*territorial jurisdiction*). E sajátos joghatóság körül, állapítja meg, több tekintetben is egyedülálló tagsági forma kristályosodott ki, melyben az összetartozást elsődlegesen nem a nyelv, nem is a vallás, hanem az a „*jól érzékelhető felismerés*” határozta meg, miszerint „*az adott terület jelenti a hazát: azt a biztonságos, törvények kormányozta és védelmezte helyet, amelyet a „magunkénak” mondhatunk.*”¹⁰

E vonások fényében megállapítható: míg egy törzs tagjai családtagokat látnak egymásban, egy vallási közösség tagjai pedig híveket, egy nemzet tagjai egymást társnak tekintik. Ez utóbbi körülmény teszi lehetővé, hogy a polgárok akár számukra előnytelen feltételekkel is együtt tudjanak élni idegenekkel, sőt, áldozatok meghozatalára is hajlandóak legyenek. A nemzet iránti lojalitás a civil társadalom szükségszerű köteléke – állítja Scruton, hozzáfűzve, hogy ez menti meg az embereket a „*lehető legnagyobb emberi szenvedéstől*”, a polgárháborútól.¹¹ A nemzeti hűség segít az eltérő érdekű osztályok és a különféle hitvallások kibékítésében, és képessé teszi az embereket egymás jogainak a tiszteletben tartására.

Nemzet és demokrácia

A neves konzervatív filozófus érvelésében kiemelt hangsúlyt kap a nemzetállam és a demokrácia közötti összefüggés is. A demokrácia a nemzeti hűségnek köszönheti a létét – fejti ki, hiszen nemzeti hűség nélkül a mindenkori ellenzék fellépése közvetlenül veszélyeztetné a kormányzást és a politikai stabilitást. Ebből fakadóan ahol a nemzettudat gyöngye vagy teljesen hiányzik, ott a demokrácia sem tud gyökeret eresztetni és fennmaradni.¹² Scruton különösen sokat hivatkozik a Közel-Keletre, megállapítva, hogy annak államai azért szenvednek krónikus stabilitás-hiányban, mert az iszlám nem tulajdonít értéket a nemzetnek, sőt radikális-fundamentalista szárnya egyenesen „*bálványimádásnak*” tekinti a nemzeti hűség hangsúlyozását. A „*területi hűségre*” (*territorial loyalty*) épül minden olyan kormányzati forma, amelyben a jog és a szabadság érvényesülni tud.¹³ Egy másik helyütt e gondolatot így summázza Scruton: a területi hűség és a területi jog tapasztalatait a nemzetállam alakítja át politikává és szuverenitássá. Mi több, a nemzet által teremtetett társadalmi tagság a területi

⁸ SCRUTON: *Többes szám első személy*, 131.

⁹ SCRUTON: *A nemzet szükségességéről*, 178.

¹⁰ SCRUTON, Roger: *A Nyugat és a többi. A globalizáció és a terrorveszély*, ford. PÁSZTOR Péter, IN: *A nemzetek szükségességéről*, 32.

¹¹ SCRUTON: *A konzervativizmus jelentése*, 48.

¹² SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*, 157.

¹³ SCRUTON: *Conserving Nations*, 3. („*Territorial loyalty, I suggest, is at the root of all forms of government where law and liberty reign supreme.*”.)

joghatóság fenntartásával a liberális jogállamnak is elengedhetetlen feltétele; ez magyarázza, hogy „a Rechtsstaat-nak és a nemzeti eszmének a története elválaszthatatlanul összefonódott.”¹⁴

E megközelítésben az állampolgári státusz is a nemzeti joghatóság ajándéka – ajándék, mert a Nyugaton ebből fakad a béke és a jólét. (Ezért szeretnének a nyugati nemzetállamokba vándorolni oly sokan a világ azon részeiről, ahol a nemzettudat gyenge vagy nem létezik - emeli ki Scruton.) Az állampolgárokból álló társadalomban az idegenek bízhatnak egymásban, amit „*annak kell látnunk ami: ritka teljesítménynek, melynek előfeltételei korántsem valósulnak meg egykönnyen*”.¹⁵ Az állampolgári státusz ugyanis egyfajta társadalmi szerződést igényel, ami viszont tagsági viszonyt előfeltételez. Súlyosan tévednek azok a teoretikusok Scruton szerint, akik úgy vélik, hogy ehhez csupán „*egy-egy szám első személyben hozott szabad, racionális döntésre*” van szükség. Ténylegesen ez „*többszám első személyben hozott döntést*” kíván, hiszen dönteni csak azok képesek, akik „*már összetartoznak*”. A modern liberális társadalomelmélet általában kevés figyelmet szentel a társadalmi tagság kérdésének, figyelmét elsősorban a politikai jogosultságokra összpontosítja. Scrutonnál viszont azt látjuk, hogy ez a kérdés centrális jelentőségű: szerinte a tagság *pre-politikai*, vagyis politika előtti tapasztalata nélkül politikai közösségről sem lehet beszélni. Felelősen kötött társadalmi szerződésről tehát csak akkor lehet szó, ha feltételezzük a „*mi*” meglétét a döntést megelőzően is. E gondolatmenettel összhangban Scruton visszatérően érvel amellett, hogy az „*általunk ismert állampolgárság*” a „*területi jellegű prepolitikai hűségen*”, végső soron a nemzeti léten alapszik. „*A Nyugat és a többi*” című könyvében a következő tömör meghatározását olvashatjuk ennek az összefüggésnek: „*a nemzet eszméje révén érthetjük meg az állampolgárság szerződéses szemlélete által feltételezett prepolitikai hűséget*.”¹⁶ A tagságnak e tapasztalata nélkül – figyelmeztet a konzervatív gondolkodó – a társadalmi szerződés alól is kihúzzuk a talajt, s a benne foglalt köteleességek fölmondhatókká, visszavonhatókká válnak. Így viszont az a gondolat, hogy az ember egy idegenekből álló közösségért áldozatokat hozzon - márpedig egy modern demokrácia, az antik polisztól eltérően, szükségképp idegenekből áll - „*a képtelenség határát kezdi súrolni*.”

A demokrácia és a nemzeti hűség összefüggését jól mutatja azon kísérletek sorsa is, amikor a demokráciát a nemzeti hűséget nem ismerő országokra erőltették rá. Ezekben az esetekben rendre az történt, állítja Scruton, hogy a „*népuralom*” kihirdetése után valamelyik helyi klikk került hatalomra, amely azután fölszámolt minden olyan intézményt, amely lehetőséget adott volna a vezetők felelősségre vonására. A kormányzók felelősségre vonhatóságát ugyanis a modern történelemben csak a nemzetállami berendezkedés biztosította.¹⁷

A felelősségre vonhatósággal kapcsolatos állítását Scruton a következő példával illusztrálja. Ha például a londoni parlament elé terjesztenének egy törvényjavaslatot arról, hogy tiltsák meg a nemzetállam melletti érvek propagálását, ez eleve bukásra

¹⁴ SCRUTON: *In Defence of the Nation*, IN: SCRUTON, Roger: *The Philosopher on Dover Beach*, Carcanet, Manchester, 1990. 322.

¹⁵ SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*, 167.

¹⁶ SCRUTON: *A Nyugat és a többi*, 52.

¹⁷ SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*, 190.

lenne ítélve, sőt az a kormány is megbukna, amelyik ilyet javasol. Ha viszont Brüsszelből jönne egy effajta kezdeményezés, semmi hasonló nem történne; senkit sem lehetne emiatt meneszteni. A javaslattevők arra hivatkoznának, hogy ők csak valamely korábbi irányelvet követik, az elképzelés pedig csak az „*egyre szorosabb unió*” célját szolgálja... Scruton úgy foglalja össze a következtetését, hogy az Európai Unió működését megfigyelve kristálytiszta érzékelhető: „*ha nem hívnánk folyamatosan segítségül a nemzeti azonosságot és a benne megtestesülő közös érdeket, a szólásszabadságot éppolyan könnyűszerrel el lehetne törölni, mint a becsületes számadást.*”¹⁸ Mindebből pedig azt a tanulságot vonja le, hogy „*a nemzetállamot, mivel a demokratikus kormányzás és a világi joghatóság szilárd alapjának bizonyult, javítanunk, kiigazítanunk, sőt esetenként gyengíteniünk kell, de sutba hajítanunk semmiképp sem szabad.*”¹⁹

Talán nem érdektelen egy bekezdés erejéig kitérni arra, hogy a nemzetállam és a demokrácia Scruton által hangsúlyozott történelmi összefüggését és szoros kapcsolatát még a nagy tekintélyű német baloldali szociológus, Jürgen Habermas is elismeri, aki egyébként, mint ismeretes, az euroszeptikus pozíció radikális ellentétét, a nemzetállam meghaladásának és Európa föderalizálásának az álláspontját képviseli. A „*posztnemzeti állapot*” kíváncsisága mellett fellépve Habermas elvi követelményként fogalmazta meg, hogy a globalizálódó világban az államoknak „*belpolitikailag is érzékelhető módon egy kozmopolita elkötelezettségű államközösség kötelező érvényű kooperációs folyamatába kell kapcsolódniuk.*”²⁰ A neves társadalomkutató azonban maga is érzékeli, hogy a demokrácia megőrzésének nem könnyű megteremteni azon előfeltételeit, melyekre a nemzetállamok képesek. „*A nemzeti tudat biztosítja a modern jog formájában megalkotott állam számára az állampolgári szolidaritáshoz szükséges kulturális alapot*” – olvashatjuk tőle a Scrutonéval igencsak egybecsengő megállapítást.²¹ Habermas nem cáfolja, hogy aggasztó lehet a demokrácia számára, ha a nemzetállam elveszíti azon funkcióit és cselekvési lehetőségeit, amelyeknek nem jönnek létre a nemzetfeletti megfelelői. Elismeri, hogy a globalizáció kihívásait csak abban az esetben lehet ésszerűen kezelni, „*ha sikerül a posztnemzeti állapotban kialakítani a társadalom önszabályozásának új formáit.*” Sikerülhet-e? Ő úgy véli, hogy a demokratikus berendezkedésnek nem szükségszerű előfeltétele a nemzethez való kötődés, és feltételezi, hogy a demokratikus jogállam „*be tudja foltozni a társadalmi integráció réseit polgári politikai részvétele által.*” Másként fogalmazva: a liberális kultúrába ágyazott demokratikus folyamat még akkor is „*kártalanító kezességet tud vállalni a funkcionálisan szétagozódott társadalom összetartásáért,*” ha abban igen nagyok a kulturális és világnézeti különbségek.²² Ezzel összefüggésben „*defetista feltevésnek*” tartja azt a vélekedést, miszerint „*idegenek közti állampolgári szolidaritás csak egy nemzet határai között jöhet létre.*” Scruton ezt a fajta optimizmust nem osztja.

¹⁸ SCRUTON: 191.

¹⁹ SCRUTON: 160.

²⁰ HABERMAS, Jürgen: *Katasztrófákból tanulni? Kordiagnosztikai visszatekintés a rövid XX. századra*, IN: HABERMAS, Jürgen: *A posztnemzeti állapot. Politikai esszék*, L'Harmattan – Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2006, 54.

²¹ HABERMAS, Jürgen: *A posztnemzeti állapot és a demokrácia jövője*, IN: *A posztnemzeti állapot*, 61.

²² HABERMAS: 71-72.

A nemzeti lojalitás és a nacionalizmus szétválasztása

Hiába sorolható fel azonban jó néhány érv a nemzetállam mellett, a nemzet eszméjét mégis szakadatlanul támadják – állapítja meg Scruton, több írásában is hozzáfűzve, hogy manapság a legkevésbé sem ildomos egyetemi körökben a nemzet kategóriájának a védelmével előhozakodni. Miért? Mindenekelőtt azért, mert a nemzet gondolatát elválaszthatatlannak tartják a nacionalizmustól. A konzervatív filozófus ezt súlyos tévedésnek tekinti, és minden munkájában igyekszik világossá és egyértelművé tenni, hogy a nacionalizmust nem lehet és nem is szabad összekeverni a területhez kötődő nemzeti közösség iránti természetes lojalitással. „*A nemzet védelmében*” című tanulmányában egyenesen ki is jelenti: a nacionalizmus kifejezetten ellensége a nemzet eszméjének!²³ Az előbbi rombolja a közösséget, a másik építi.

Hogyan határozza meg a nacionalizmust? A nacionalizmus „*a beteg nemzeti hűség tünete, nem a normális állapot*”. A nemzetállamot nem szabad úgy felfogni, mint a forradalmi Franciaországot vagy „*a XX. században dühöngő Németországot*”. Ezek a nemzetek ugyanis akkor „*megtébolyodtak: a polgári béke forrásai méreggel teltek meg.*” De helyes és bölcs dolog-e a nemzetállamokat azért támadni, mert kivételes helyzetben „*betegesen elfajulnak*”? - teszi fel a kérdést. Nincs-e igaza a szellemes angol írónak, G. K. Chestertonnak, aki szerint a hazafiságot azért elítélni, mert az emberek néha háborúznak miatta, épp olyan, mintha a szerelmet elítélnék azért, mert egyesek néha szerelemből ölnek?

Nacionalizmusról akkor beszélhetünk, fejt ki, ha valaki bálványozni kezdi a nemzetet és olyan állításokat tesz, amilyeneket Sieyes abbé fogalmazott meg a francia forradalom kiobbantásakor. „*A nemzet mindennél előbbre való. Minden belőle fakad. Akarata mindenkor törvényes... Nem számít, hogy egy nemzet mi módon gyakorolja akarátát, csak az a lényeg, hogy gyakorolja; bármilyen eljárás megfelel, és a nemzet akarata mindig a legfőbb törvény.*”²⁴ Jegyezzük meg: a nacionalizmusnak a fenti, az abbé „*programjával*” azonosított megközelítése nagyon hasonló a nacionalizmus neves kutatójának, A. D. Smith-nek a megközelítésével, aki ugyancsak azt az elvet emelte ki a nacionalizmus „*alaptanából*”, miszerint minden politikai hatalom forrása a nemzet, s a nemzet iránti lojalitás minden egyéb lojalitás felett áll.²⁵ Scruton, aki egyik tanulmányában a francia forradalmat kifejezetten vallási jelenséggént vizsgálja (Az ember második engedetlensége), éles szemmel mutat rá, hogy ha a nemzetet azok fölébe emelik, akik azt ténylegesen alkotják, akkor ezt azért teszik, hogy büntessenek és fenyegetsenek – nem pedig azért, hogy megerősítsék az állampolgári lojalitást.²⁶ Találón írja, hogy a nacionalizmus tulajdonképpen „*területi köntösbe öltöztetett vallási*

²³ SCRUTON: *In Defence of the Nation*, 311.

²⁴ SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*, 180.

²⁵ SMITH, Anthony D: *A nacionalizmus*, IN: BRETT Zoltán - DEÁK Ágnes (szerk.): *Eszmék a politikában: a nacionalizmus*, Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995, 10. V.ö. még: SMITH, A.D.: *A nacionalizmus és a történelem*, IN: Kántor Zoltán (szerk.): *Nacionalizmuselméletek* (Szöveggyűjtemény), Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004. 21-42.

²⁶ SCRUTON, Roger: *Man's Second Disobedience: Reflections on the French Revolution*, IN: *The Philosopher on Dover Beach*, 196-226.

hűség”.²⁷ Scruton nacionalizmus-értelmezését tehát úgy foglalhatjuk össze, hogy a nacionalizmus egy ideológiai természetű kísérlet arra, hogy „a szokványos nemzeti lojalitást” vallási tartalommal váltsák fel és töltsék meg. A rasszizmus pedig nem más, mint arra történő kísérlet, hogy „a tagság törzsi eszméjét rákényszerítsék valamely másképpen szervezett társadalomra.”²⁸

Bár elfogult bírálóinak a szemében a nemzetállam veszélyezteti a felvilágosodás értékeit, valójában ez tudja a leghatékonyabban biztosítani a „tűrelem rendszerének” a fenntartását. A nemzeti eszme nem a felvilágosodás ellensége, hanem annak szükséges előfeltétele, hiszen háttérbe szorította a család, a törzs és a hit jelentőségét. A nacionalizmus háborúba sodorta Európát, ezzel szemben a nemzeti hűség magyarázza „azt a sokkal tartósabb, de annál kevésbé feltűnő és unalmas dolgot, amit európai békének nevezünk.”²⁹

Az Európai Unió bírálata

Amikor David Cameront a vele készített nagy sikerű interjú-kötetben megkérdezték arról, hogy miként vélekedik az európai integrációról, a következő tömör – s a brit konzervatívok általános attitűdjét pontosan tükröző – választ adta: „Szerintem az integráció túl messzire ment, méghozzá a rossz irányba.”³⁰ Scruton hasonlóképp gondolkodik, ami aligha meglepő annak a fényében, amit a nemzetről és a nemzetállamról, a nemzetállam és a demokrácia összefüggéséről kifejtett. Láttuk fentebb, hogy meggyőződése szerint a felelősségre vonhatóság a nemzeti szuverenitásból vezethető el – s a nemzetfölötti kormányzat ezt veszélyezteti. Az Európai Unióban egy „új birodalmat” lát, amely „viharos gyorsasággal veri szét a felvilágosodás óta az európai legitimitáció alapját képező területi joghatóságot és nemzeti hűséget”, ráadásul úgy, hogy a társadalmi tagságnak semmilyen új formáját nem állítja a helyükbe.³¹ Az ő olvasatában az Európai Unióban markánsan kifejeződik a nyugati világ hagyományos értékeivel való szembefordulás tendenciája, a „megtagadás kultúrája”. „Oikofóbiának” nevezi azt a jelenséget (az „oikosz” görög fogalmának a kiterjesztésével), amely – mintegy a xenofóbia ellenpárjaként – „az örökség és a haza megtagadását” foglalja magában. Ezzel kapcsolatban sajnálattal állapítja meg, hogy ez az attitűd saját hazájában is széles körben elterjedtté vált: az értelmiségiek gúny tárgyává teszik a nemzeti hűséget, noha a bírálathoz való joguk „rég köddé foszlott volna, ha az angolok nem vállalták volna a halált is hazájuk védelmében” a II. világháborúban.

A nemzetfölötti kormányzás hívei, s így az EU apostolai is elfelejtenek azzal számolni, mutat rá, hogy ha az embereket erőszakkal megfosztják a nemzetük iránti lojalitástól, szükségképp másutt fognak tagsági kötelekeket keresni – a vallásban vagy a törzsben. A forradalmak hajtóereje elvégre a tagsági deficit... Ha az állampolgárságot elválasztjuk a

²⁷ SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*. 181.

²⁸ SCRUTON: 171. SCRUTON: *Conserving Nations*, 9 („the attempt to impose a tribal idea of membership on a society that has been shaped in some other way”)

²⁹ SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*, 182.

³⁰ JONES, Dylan: *Cameron Cameronról*, HVG, Budapest, 2011. 203.

³¹ SCRUTON: *A Nyugat és a többi*, 147.

nemzeti eszmétől, annak óhatatlanul az lesz a következménye, hogy az állampolgárságot pusztán adható és vehető árucikknek fogják tartani. Lényegében ezt az állapotot írja le kíváncsként a Scruton több írásában is megidézett (és természetesen élesen bírált) Philip Bobbitt, aki kidolgozta a „*piaci állam*” (market state) koncepcióját. Ebben már nincs szó arról, hogy az állampolgár hűséggel tartozik az őt állampolgársággal megajándékozó nemzeti joghatóságnak. Ez az állam lényegében úgy működne, mint egy piaci vállalkozás: előre meghatározott előnyöket kínálna előre meghatározott szolgáltatásokért. Ezt az államot bármikor ott lehet hagyni, akárcsak egy céget, ha a vele való együttműködés már nem tűnik előnyösnek.³²

Az állampolgárság és az állam iránti lojalitás egymástól való elszakítása azonban még ennél is rosszabb szituációhoz vezethet, s a mai Európában már ez sem példátlan. Lehet ellenséggként élni – s közben élvezni az állampolgárság előnyeit. A radikális iszlám jelenlétére utal Scruton – az ember lehet úgy brit állampolgár, hogy „*közben dzsihádot folytat a brit nép ellen*”.

Vajon van-e esélye annak, hogy az Európai Unió egy újfajta lojalitást alakít ki, olyat, amely fel tudja váltani a nemzet iránti hagyományos lojalitást? E kulcskérdésre ma még aligha adható egyértelmű felelet. A fentebb már idézett Habermas igennel válaszol e kérdésre; az európai integráció keretében kialakuló unió „*a poszt nacionális demokrácia első formája lehet*”, hiszen az emberiség „*tanulási folyamata*” folytatódhat. Az emberi természetet konzervatív szkepticizmussal szemlélő Scruton viszont lényegében nemmel válaszol. Meggyőződése, hogy az állampolgárok szemében csak azoknak az intézményeknek van igazi legitimitásuk, amelyek a prepolitikai hűségre alapozódnak, „*márpedig eleve a páneurópai hűség hiánya indította el a föderalista tervet*”.³³ Az EU-ból hiányoznak ugyanis szerinte azok a tényezők, amelyekre az európai nemzetek identitása épült, így például a közös nyelv, a közös szokások, a közös jogrendszer, a közös életmód. Ha az integráció irányítói számoltak volna a nemzetek kulturális sajátosságaival, sosem jut például az eszükbe, hogy ugyanazt a pénznemet használja Görögország és Németország. A nemzeti dimenzió iránt azonban vaknak bizonyultak az unió vezetői - ha nem így történt volna, felismerték volna, hogy lehetetlenre vállalkoznak.³⁴ Sokatmondó, fűzi hozzá Scruton, hogy nagy válságok idején a nemzeti kormányok mindig félreteszik a nemzetfölötti terveket.

Az Európai Unió eszméjének a (vélelmezett) kudarcát a konzervatív gondolkodó egy szélesebb történelmi perspektívába is belehelyezi. Az állampolgárság és a területiális lojalitás szétválasztása a nemzetek fölötti jogalkotással és a „*megtagadás kultúrájával*” együtt fokozatosan felszámolja azon feltételeket, „*amelyek biztosítják a nyugati szabadság maradványát*”. E célt szolgálja a brüsszeli eurobürokráciának az a törekvése is, hogy a kontinenst régiókra ossza nemzetek helyett. A nyugati politikai kultúra az önpusztítás útján halad - fogalmazza meg sarkos konklúzióját Scruton; az Európai Unió „*azon áll, amit föltett szándéka lerombolni*”.³⁵ A történelmi tapasztalatok egyébként is azt mutatják, írja, hogy a nemzetállam meghaladására és valamiféle szupranacionális államalakulat létrehozására irányuló újabb kori kísérletek rendre

³² BOBBITT, Philip: *The Shield of Achilles. War, Peace and the Course of History*, Penguin, London, 2003.

³³ SCRUTON: *A Nyugat és a többi*, 145.

³⁴ SCRUTON: *The Need for Nations*, 14-15.

³⁵ SCRUTON: *A nemzetek szükségességéről*, 223.

diktatúrákban végződnek. Ebben a helyzetben nem az a konzervativizmus feladata, jelenti ki nyomatékosan, hogy „*visszaszorítsa az állam határait*”, hanem az, hogy újra megállapítsa a nemzetállam határait. S ezzel újraélessze azt a természetes ellenszenvet, amelyet a legtöbb ember érez a kívülről rájuk erőszakolt törvényekkel szemben.³⁶

2012-ben egy széles visszhangot keltő cikket adott közre egy holland történész, azt állítva, hogy az Európai Unió valójában egy birodalom, a birodalmak pedig háborút jelentenek.³⁷ Thierry Baudet ezért az euró feladását és a nemzetállami határok teljes visszaállítását javasolta. Scruton erre egy gyors válaszcikkben reflektált, azzal a beszédes címmel, hogy az európaiak elsősorban a saját nemzeteikhez tartoznak. Kifejti, hogy angolként és a római civilizáció tisztelőjeként nincs eleve ellene a birodalom gondolatának, de csak akkor fogad el egy birodalmat, ha az nem sérti a lojalitás elsődleges forrásául szolgáló nemzeteket. Az Európai Unióról pedig ez a legkevésbé sem mondható el...³⁸

Európa történelmi fordulóponthoz érkezett - állítja Scruton. A nemzeti parlamentek még rendelkeznek olyan mértékű szuverenitással, amellyel – szerinte – elviekben megvan a lehetőségük az integrációs projekt folytatásának leállítására, és bizonyos folyamatok megfordítására. Vagy feloldjuk Európa nemzeteit „*valamely történelmileg semmitmondó kollektivitásban*”, véli, vagy pedig visszafordulunk „*a területen alapuló nemzetállam ismert szuverenitásának útjára*”. Ami Nagy-Britanniát illeti, David Cameron kormánya beváltotta a választás előtt tett ígéretét, s 2011-ben elfogadtatta a parlamenttel a brit szuverenitási törvényt (European Union Act), miszerint bármilyen újabb, az EU javára történő szuverenitás-átruházásra kizárólag népszavazást követően kerülhet sor. A konzervatív kormányfő azt is szorgalmazza, hogy a már korábban átadott kompetenciák egy részét „*repatriálja*”, vagyis visszaszerezze, mondván, hogy az integráció „*nem egyirányú utca*”.³⁹ De nemcsak Nagy-Britannia, hanem egész Európa döntés előtt áll – hangsúlyozza Scruton. Budapesti előadásában úgy fogalmazott, hogy Európát csak az mentheti meg, ha visszatér De Gaulle eredeti elképzeléséhez, a „*nemzetek Európájának*” eszméjéhez.⁴⁰ A bölcs konzervatív politika ezért szerinte az, ha „*a mégoly tökéletlen, hagyomány alakította és öröklött megoldásokat elfogadjuk*”, nem pedig az, ha kockára tesszük őket.

(Első közlés: *Hindu istenek, szíami tigrisek. Balogh András 70 éves.* Főszerkesztő Majoros István. Szerkesztők: Antal Gábor, Háda Béla, Heverő Péter, Madarász Anita. ELTE, Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2014. 103–111.)

³⁶ SCRUTON: *A konzervativizmus jelentése*, 230.

³⁷ BAUDET, Thierry: *The EU is an empire, and empire means war*, <http://www.presseurop.eu/en/content/article/2300601-eu-empire-and-empires-mean-war>, July 9 2012

³⁸ SCRUTON, Roger: *Europeans are from nations first*, <http://www.presseurop.eu/en/content/article/2301341-europeans-are-nations-first>, 10 July, 2012

³⁹ A brit konzervatívok Európa-politikájának prioritásaihoz ld: EGEDY Gergely: *A brit konzervatívok és Európa*, Grotius, <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=NODCWG>

⁴⁰ SCRUTON: *The Need for Nations*, 15. („*We can rescue Europe, it seems to me, only if we recover the project that Charles de Gaulle wished to place at its heart.... – the project of a Europe of Nations*”).